

Портрет Аврори д'Анвіль

Мирон Левицький

(З циклу "Витівки химерного Ероса")

Як і щоранку, Мадлен зі сніданком на таці постукала в двері кімнати Клавдія.

– Можна! – почувся голос із кімнати.

На таці, окрім сніданку, лежало кілька квіток, які Мадлен доповнювала до тих, що вже стояли в збаночку, й вибирала з нього перецвілі.

Часто в таких моментах Клавдій брав її на руки, щоб виявити свої псевдолюбовні зацікавлення. Мадлен ніколи не противилась – навпаки. Здавалося, що сніданок і квіти були її стратегічним маневром.

Сьогодні Клавдій стояв біля вікна й, коли дівчина входила до кімнати, навіть не повернувся. Мадлен така поведінка Клавдія видалася неймовірно грубіянською, справді, хоч би сказав "дякую". Вона не вимовила ні словечка, поставила сніданок на стіл, а квіти рішучим помахом руки скинула на підлогу й вийшла з кімнати, гучніше, ніж звичайно, зачинивши за собою двері.

До вечора день тягнувся нецікаво, не було між ними розмов, не було прогулянок з метою пошуків сюжетів для картин. Надвечері Клавдій зійшов униз до корчми.

Допивав останню чарку. Рубіном блищало вино. Клавдієві пальці гладили чарку так ніжно, ніби пестили підборіддя любки. На столі – збаночок з айстрами. Це останні айстри цього року. Як вино червоні, і запах їх терпкий. В корчмі темнуватو, а за вікном янтарна осінь розмальовує старезні дерева парку д'Анвіль.

Власник корчми, батько Мадлен, товстенький, на коротких ногах, П'єр Дюбуа, стояв, спершись на шинквас, і ворухив м'ясистими губами, наче щось говорив. Він балакуча людина і не терпів довгої мовчанки.

– Буде дощ, мес'є! – почав він.

Клавдій вдивлявся у вайлуваті хмари, що сунулися над жовтаво-фіолетовими контурами замку д'Анвіль.

– Буде дощ, мес'є, – повторив П'єр Дюбуа.

– Може, буде.

– Сьогодні вже не виходите нікуди?

– Йду до замку.

П'єр зареготав, потрясаючи черевом.

– До замку! До замку! Ви жартуєте, мес'є! Замок прекрасний, але здалеку. Зрештою, зайти до замку не зможете, бо ключі до нього в музеї. Але справді, чому б вам його не оглянути. Може, він і гарний, може, й дуже гарний, не знаю. А яку він має історію! Я радо вам її розповім.

– О, ні, П'єре, може, завтра. – Клавдій не хотів слухати занудливих оповідань балакучого Дюбуа... – Завтра, добре?

Заввага П'єра не викликала в Клавдія ніякого враження. Ефект, якого сподівався

П'єр після своїх слів, розгубився по кутках миршавенької корчми.

- Ось вам, мес'є П'єр, за ваше чудове бордо. Мені спішно.

- Мес'є!

- До побачення, П'єре.

Клавдій залишив збентеженого Дюбуа і з поспіхом прямував до замку.

Він думав про свого пращура, мазепинського сотника, що після полтавського бою примандрував з почетом молодого Орлика до гостинної Франції. У його родинних архівах зберігались документи про перебування родини Турських у Франції. Це були пожовклі ветхі папери – листи з підписами тодішніх французьких вельмож. На особливу увагу заслуговували невеличкі листи, вкриті дрібним письмом, з підписами Аврори д'Анвіль, до його прадіда, повні любовного змісту, перев'язані блакитною стьождою. Ніхто з його дідів, що повернулися на батьківщину, не знали, як пояснити значення тих листів у житті Клавдієвого пращура, мовляв, це був незначний роман, яких він напевно мав більше.

Але Клавдій думав зовсім инакше. Він відчував, що ці пожовклі листи ховали в собі якусь важливу подію з життя його ж таки пращура, бо чому ж не залишилися иньші любовні листи, якщо він мав їх більше, а тільки ці, перев'язані блакитною стьождою. Він роздумував про те й щоразу сягав рукою до внутрішньої кишені піджака, щоб погладити їх кінчиками пальців. Під ногами хрустіло галуззя. Доріжка тяглася вгору, все вище й вище. Поросла бур'яном, засипана камінням, вона нагадувала забутий гірський плай. Довгі віти старезних дерев чіплялися Клавдія, неначе схудлі рамена спрута.

Клавдій зупинився. Повіяв вітер, зашуміло пожовкле листя. Крислаті дуби, що, здавалося, були підперті милицями, шепотіли хором свою вечірню дідівську молитву.

На Клавдієве чоло впали перші краплини дощу.

Краплі густішали й зволожували пересохлі уста. Клавдій прискіпив ходу. Зненацька почув ніжний сміх. Ні, це не шарудіння дерев, що так подібне до приглушеного сміху. Дивний гомін парку д'Анвіль. Здавалося, що сміхоподібний гомін переходить у тиху розмову. Клавдієва фантазія набирала все більших і більших розмірів. Уже здавалося йому, що він ловить не тільки згуки, але й цілі слова, навіть зростало бажання відповісти. Ось і замок. Клавдій підійшов до муру. Цей рапавий камінь віддавна йому знайомий. Він гладив його й посувався вперед. Натрапив на двері, й на диво вони були відчинені. Він іде сходами то вгору, то знову вниз. Раптом побачив широку залю, кам'яні сходи й свічки жирандолів. Він пішов сходами вгору й чомусь рахував: один, два, три, чотири...

Вгорі почувся шиплячий голос:

- Мес'є Клод Турський?

Клавдій зупинився й побачив маленького чоловіка з восковим обличчям у маскарадному костюмі, із свічником у руці...

- Ви мене знаєте?

- Так, мес'є, – чоловічок люб'язно вклонився. – Маркіз Оноре д'Анвіль жде вас у

вітальні. Дозвольте, шановний майстре, провести вас.

"Чи це не сон?" – думає Клавдій. Але ні, він чейже тримає в руці станок, а в роті чує смак П'єрового вина. З його кишені стирчить, здається, останнє число якоїсь Паризької газети. На ній дата: Париж, 30 жовтня 1948 року. Ні, це не сон!

Клавдій іде сходами вгору за безшелесними кроками воскового чоловічка. Одні двері, другі, а далі простора заля. У ній за столом маскарадного вигляду з доби рококо гості.

– Мес'є Клод Турський, маляр з козацької держави! – проголосив чоловічок.

Клавдієві стало смішно. "Дурень, – подумав він, – яка там козацька держава! Хай йому біс!"

З-за столу підвелася постать елегантного дідка в сніжно-білій перуці й блакитному костюмі.

– Вітаю вас, шановний майстре!

Клавдій відчув на собі погляди зібраних. Одні дивилися здивовано, другі привітливо. Бліді безбарвні обличчя, випечені за мурами замку.

Дідок повторив:

– Вітаю вас, шановний майстре!

Він підняв чарку з позолоченим вінцем, а за ним підняли і свої – усі гості. Маленький чоловік з восковим обличчям подав чарку Клавдієві. Запашне вино подразнювало ніздрі. Це не вино мес'є П'єра. Клавдій випив і за звичкою затиснув губи. "Цей дідок, мабуть, маркіз д'Анвіль", – подумав він.

– Так, майстре, я маркіз д'Анвіль.

Усі його думки вловлював дивний маркіз.

Маркіз знайомив П'єра.

– Маркіза Енрієтта д'Анвіль, моя дружина. Моя дочка Аврора.

А далі маркіз виголошував прізвища всіх присутніх.

Схиляли свої наперучені голови маркізи, графи та інші шляхетного походження гості маркіза д'Анвіль. Клавдій у відповідь хитав їм своєю обмоклою розкуйовдженою головою.

– Просимо! – сказав маркіз і вказав йому на крісло біля себе.

Бенкет. Розкішний бенкет. Дорогоцінні страви й вина.

Маркіз любовно гладив свої бліді пальці. Напроти нього Аврора та її великі чорні очі. "Бліде обличчя барви неспілого яблука", – Клавдій подумав про Буше.

А вино смакувало.

Він дивився на Аврору. Він не чув ні оповідань маркіза, ні мелодійного голосу свого сусіди де Кавін'яка. До нього усміхалась Аврора.

Він відчув, що хтось на нього вперто дивиться. Це був мес'є де Ман'є – сіре нерухоме обличчя, очі жаб'ячі. На шиї у нього виднів червонуватий пружок. Мес'є де Мен'є неспокійно прикривав цей свій знак коміром. "Противний він", – подумав Клавдій і відвернувся. Він поглянув на мадам де Мен'є. Вона усміхалася, розхиляючи блідо-фіолетові уста.

- Ви, майстре, давно в Парижі?

- Вже рік, маркізе.

- Невже тільки рік?

Хтось рапаво засміявся. Це був мес'є де ля Брієр. Аврора підняла чарки.

- За ваше майбутнє, мес'є Турський!

Він вперше почув її оксамитний голос.

- Мадмуазель, дозвольте за ваші очі!

- Чому тільки за очі, мес'є, чи не краще було б за голову?

- За голову? Так, за вашу голову! - бездумно повторив за Авророю Клавдій.

Знову засміявся мес'є де ля Брієр. Він підняв чарку.

- За вашу, мес'є Турський!

Клавдій хотів відповісти, але встряв маркіз:

- Ми завжди п'ємо за голови, майстре. Вам, може, дивно?

Хтось вигукнув:

- Вина багряного, вина для майстра Турського!

Звивалися коротконогі прислужники й наповнювали позолочені чарки.

- До біса! - подумав Клавдій, - ніяк не розберу.

Він поглянув на маркіза, а той приязно всміхнувся.

- Нічого, майстре, нічого, зрозумієте!

Клавдій вдивлявся в чорні очі Аврори.

Надворі віяв жакхливий вітер. На шибках стежинами переганялися краплини дощу.

- Мес'є, правду казав Дюбуа, що буде дощ, - зауважив маркіз.

- Справді.

Клавдій уже не дивувався, що йому все відомо. Поглянув на гостей. Вони тихенько посміхалися. "Хіба божевільні", - подумав Клавдій.

Знову чарки вина червоного, густого. Клавдій відчував утому.

Тихо долітав до вух металевий бренькіт клявесину. Був це гавот чи менует, Клавдій не міг розпізнати. Бенкет доходив до кінця. Підвівся маркіз, а за ним гості.

- Вам пора відпочити, майстре!

Аврора простягла руку і поклала на пальці Клавдія.

Низенькі прислужники відчиняли двері одні за одними, і вони проходили кімнату за кімнатою довго-довго. Кімнати: одна - рожева, друга - блакитна, третя - цитринового кольору, усі вмебльовані елегантними меблями тих самих кольорів, що й стіни. Хоч надворі спускались присмерки, в кімнатах не було видно жирандолів, було ясно, дошкульно ясно.

"Як довго будемо проходжуватись цими кімнатами?" - подумав Клавдій.

- О, довго, Клод, - відповіла його думкам Аврора.

Клавдій здивовано поглянув на неї. Хіба він несвідомо заговорив?

- Ні, Клод, мені слів не потрібно, мені вистачає твоєї думки.

Вона зупинилась і повернулася до нього обличчям. Якусь хвилину стояли мовчки, а потім голівка Аврори наблизилася до Клавдія й доторкнулась його вуст.

Це не був поцілунок. Вона ніжно гладила своїми устами Клавдієві уста, а він стояв нерухомо, його руки приросли до тендітних рамен Аврори, що виступали з широко викроєного декольте. Клавдій вдивлявся в обличчя Аврори: її великі очі, викрій уст, що, здавалося, приховували в собі ледь-ледь помітну усмішку. Чарівна краса Аврори бентежила його й захоплення переходило крещендо. Зміна офіційного мес'є на Клод не здивувала його ніяк.

Вони знову ходили кімнатами і вже наближались до звуку клявесину і людського гамору. Їм відчинили двері, й вони ввійшли до залі, де метушилися гості маркіза д'Анвіль.

- Бачу, не бажаєте відпочинку, - звернувся до Клавдія маркіз.

Справді, після дотику Аврориних уст кудись поділася втома. Клавдій хотів щось відповісти, але маркіз вів далі.

- Чоловіки сильніші фізично, але жінки значно витриваліші.

Клавдій мовчав. Бо ж навіщо говорити, як надзвичайний маркіз і Аврора читають його думки. Він тільки відчував невимовну спрагу і здавалося йому, що язик у нього, як висушена губка.

- Вина для майстра Турського! - це маркіз. Він злегка підняв руку, і вмить з'явився прислужник із чарками червоного вина. Саме тепер Клавдієві забажалося білого.

- Ми п'ємо тільки червоне, майстре!

Виперучені голови дам видавалися Клавдієві рухомими тістечками із стіжком збитої сметани. Він не хотів брати участі в гостині, йому хотілося бути на самоті з Авророю. Вона знову поклала долоню на його руку і провела в кімнату, куди вже не доходив гамір гостей. У кімнаті стояв його станок і коробка з фарбами.

- Тут буде затишно, - сказала вона, і він свobodно пригорнув її в лагідні обійми.

Уранці Мадлен занепокоїлась відсутністю Клавдія. Кудись поділось обурення, натомість зростав неспокій. Може, з ним щось трапилося, хвилювалася вона. Перешукала увесь парк д'Анвіль, усі його закутки, куди б могла потрапити нога Клавдія, але сліду ніякого не було. Він подався геть, бо, мабуть, збайдужів до неї. Вона була свідомо, що його симпатія до неї не триватиме довго і знала, що він не плянував серйозних зв'язків на майбутнє, але вона любила його щиро і його близькість радувала її. Сумувала, бо любила. Більше не приносить вона йому ні сніданків, ні квітів; не братиме він її на руки, не відчує вона його ласкавих пестощів, які зміцнювали віру в його відданість. Якась зловна рука спустила куртину й накинула на неї тяжку кирею суму.

Уже три тижні проминуло, як Клавдій покинув корчму. Часом вдивлялася в замок і доріжку, що вела до нього, бо туди прямували його кроки, коли востаннє його бачила.

Сьогодні знову зупинилася біля вікна і вдивлялася у мовчазні мури. Хвилинами здавалося, що бачить його у вікні. Напружила зір... Затрусилися руки...

- Це він, справді він! - майже скрикнула вона й миттю побігла до батька. - Він! Він!

- Хто - він?

- Він! Клавдій! В замку. Я бачила його при вікні!

П'єр старався заспокоїти Мадлен і переконати в тому, що це її фантазії, але Мадлен не здавалася.

- Телефонуй до Парижа, до брата!

- Це коштує дорого!

- Вийшли телеграму!

- Це теж коштує чи не більше!

Мадлен уже не переконувала, вибігла на вулицю й побігла на пошту.

П'єр стояв зніяковілий і згодом пішов до дверей поглянути на замок. Він нікого у вікні не побачив.

Наступного дня, в полудне, приїхав брат Клавдія Орест. Мадлен чекала його на станції. Вона стояла біля виходу з великою карткою паперу, на якій було написано "Мес'є Турський".

- Ви, мабуть, мадмуазель Мадлен? Я - Орест Турський.

Вона із збентеженням обняла його за шию і заплакала.

- Що сталося? - спитав Орест.

По дорозі до корчми Мадлен оповіла йому історію зникнення Клавдія та про те, що вчора вона побачила його у вікні замку. Орест не дуже вірив розповіді Мадлен, але її хвилювання зростало, і він вирішив, що треба задовольнити бажання Мадлен - піти до замку.

В корчмі П'єр тільки розводив руками.

- Я вам розповім про замок, - таємниче шепнув він Орестові, - бо справа виглядає так...

Дюбуа нарешті знайшов уважного слухача. Мадлен нетерпляче стояла при дверях і вперто дивилася у вікна замку.

- Мес'є, - почав П'єр, - там ніхто не живе, усі входи зачинені і увійти туди ваш брат ніяк не міг. Знаєте, дівчина, - він знову витягнув долоні в сторону Мадлен, ніби подавав тарілку... - Мабуть, ваш брат їй сподобався, та що з того? Був, поїхав та й тільки. А вона сумує. Кажу вам, ніхто в замку не живе, так каже історія нашого міста, ну й усі туристичні екскурсоводи. Замок належав родині д'Анвіль, але в час революції цілу родину було згільйотиновано, як зайвих роялістів. А тепер ніхто не зближається до замку, бо, кажуть люди, що навколо нього чуються якісь голоси. Але з усіх опитуваних ніхто нічого не чув. Ну й переконувати себе ніхто не спішиться. Бо голоси, як розповідають, можна було чути тільки ввечері. Хто ж увечері піде слухати якісь голоси?

- Підемо, мес'є! - нетерпеливо звернулася до Ореста Мадлен.

- Ну що ж, підемо.

Ішли тією камінною доріжкою, якою йшов Клавдій. Підійшли до вхідних дверей, але виявилось, як і казав П'єр, що вони були зачинені. Вони обійшли замок довкола, торкаючись всіх дверей і навіть вікон. Орест на знак безпорадності розвів руками. В нього зростало переконання, що Мадлен істеризує. Мадлен, постоявши хвилинку, як заворожена, підняла палець.

- Чуєте?

- Нічого не чув.

- Послухайте уважно. Чуєте, вітрець постукує віконною рамою.

Справді, пролунав ледве чутний рівномірний звук, як цокотання годинника. Мадлен тихо, щоб не заглушити звуку, підходила майже безшелесно до того місця, звідки доходило цокотіння. Вона доторкалася кожного віконця підземелля і нарешті одне віконце піддалося дотикові її рук. Лице її роз'яснилося.

- Ось сюди проходив Клавдій.

І справді, легко відчинивши віконниці, вони побачили на парапеті вікна, зсередини, на грубій верстві порошу сліди дотику рук. Вона з гордістю поглянула на Ореста й лагідно сказала:

- Так, мес'є, - щоб знайти правду, треба в неї вірити.

Вони обережно спускалися з підвіконника, а потім пішли по вогких від плісені коридорах, поки не дійшли до тяжких залізних дверей, що стояли відчинені, від чого коридор став яснішим. Ще кілька сходів, ще одні відчинені двері, а за ними короткий, але широкий коридор, що доходив до головної залі.

- Він був на вищому поверсі, - сказала Мадлен, і щойно тоді вони помітили на запорошених сходах сліди людини.

По сходах Мадлен майже бігла, а Орест поспішав за нею. Вона пам'ятала, котре це було вікно, тож повернула ґалерією направо, щоб дійти до фронткових кімнат. Двері всередині палати були відчинені.

Пробігши кілька порожніх кімнат, вона раптом зупинилася біля дверей наступної. Орест пройшов повз неї.

Недалеко біля вікна стояв мольберт, поруч скринька з розкинутими фарбами, а біля них лежав Клавдій. Орест швидко підбіг до Клавдія, схилився над ним і підняв його голову. Блідість Клавдієвого обличчя ясніла помітною посмішкою на згорячкованих устах. Орест торкнувся пульсу.

Мадлен ще й далі стояла біля дверей, не ступивши й кроку вперед. Орест повільно повернув свою голову в її бік. Він не сказав ні слова, але Мадлен не потрібно було вияснень, вона відчувала, що Клавдія вже немає серед живих.

Орест глянув на мольберт. На ньому вирізнявся портрет дами у білій перуці з часів рококо.

"Невже Фрагонар? - подумав він. - Але ж картина вогка!" З другого боку, на підрамку, помітив Клавдійовий напис: "Портрет Аврори д'Анвіль, 1788".